

LES NOSTRES LLEGENDES IV

LES NOSTRES LLEGENDES: VALORS, ESTEREOTIPS I PREJUDICIS.

Encara que resulta imprescindible i necessari recuperar les nostres llegendes i el llegat etnogràfic que aquestes suposen, no hem d'obviar que els seus continguts poden estar, en moltes ocasions, plens de connotacions sexistes i racistes, allunyats d'una societat actual que combrega amb la interculturalitat, la igualtat de gènere, etc. Per això volem proposar la lectura de *El Moro Mussa* juntament amb l'estudi dels perfils de dos personatges de la història: el malvat Moro Mussa i la gentil donzella indefensa, Flordenit, amb la intenció de poder debatre sobre ells a l'aula.

1-SOBRE EL MORO MALVAT.

Els fenicis els van batejar com els *maharium* (els occidentals), els romans van contraure la paraula i la van convertir en *mauri*. I de *mauro* ve la paraula *moro*, que ha donat lloc a una vintena de paraules, entre elles morisc, "moreno", però també moraco, moranco, moromuzo, morángano i la més ofensiva de totes, "moromierda".

L'estereotip és una de les armes per a lluitar contra l'enemic, naix en un enfrontament bèl·lic, i quan el perill passa o disminueix. En l'edat mitjana a Espanya sorgeix també la contrapartida: la imatge del moro amic, el moro cavallerós, les llegendes de l'enamorament entre mores i cristians, etc., però aquesta imatge s'oblidarà i tornarà la negativa quan en els segles XVI i XVII els pirates barbarescos assetgen les nostres costes, aparega la pugna per mantenir els presidis en el nord d'Àfrica i s'expulsen als moriscos.

Els tòpics negatius sobre el moro (sanguinari, violador, traïdorenc, brut...) reapareixeran amb força, amb la primera Guerra del Marroc (1859-1860) i no cessaran amb les successives guerres en el nord d'Àfrica.

També existeixen tòpics sobre Espanya i els cristians al Marroc, encara que molt menys feridors. Desafortunadament el tòpic opera amb l'altre com a inferior.

Per a saber més sobre la paraula moro i els seu ús, llegiu el següent article:

¿Quiénes fueron los moros?*

¿Está mal usar la palabra "moro"? ¿Es despectivo?

Si el uso de esta palabra te sigue pareciendo confuso (a pesar de su amplio uso en el arte, la literatura y la jerga común), hay una explicación.

El Diccionario de la Real Academia de la Lengua Española contempla hasta 12 entradas diferentes para la palabra "moro". Entre las acepciones merece la pena destacar que la palabra se usa como adjetivo para referirse a todo aquel que profesa la religión islámica, pero también lo perteneciente o relativo al África septentrional que es frontera con España. Y aún podemos agudizar más el foco y llegar a la que quizás sea la definición más interesante y reveladora sobre el origen del vocablo. "moro" también es válido para referirse a las personas musulmanas que habitaron España desde el siglo VIII hasta el XV. "Moro" es también una etiqueta válida para referirse a un vino que no está aguada e incluso una forma de describir a un caballo de pelo negro.

¿Es despectivo usar la palabra "moro"?

Si el término "moro" te resulta familiar pero confuso, hay una razón: aunque la palabra se encuentra en toda la literatura, el arte y los libros de historia, en realidad no describe una etnia o raza específica. En su lugar, el concepto de moros se ha utilizado para describir alternativamente el reinado de los musulmanes en España, los europeos de ascendencia africana y otros durante siglos.

Si ampliamos la búsqueda etimológica al buscador urgente de dudas de la Fundéu (perteneciente a la RAE), observamos que "moro suena despectivo en español de España y puede cambiarse por marroquí argelino, tunecino... según el caso, o por magrebí". Es necesario especificar que, según la Fundéu, "moro" suele usarse para referirse a los habitantes del Gran Magreb, es decir, Libia, Túnez, Argelia, Marruecos, Sáhara Occidental y Mauritania. Viene derivado de la palabra latina "Maurus", el término se utilizaba originalmente para describir a los bereberes y otros pueblos de la antigua provincia romana de Mauritania, en lo que hoy es el norte de África. Con el tiempo, se aplicó cada vez más a los musulmanes que vivían en Europa. A partir del Renacimiento, "moro" y "moro negro" también se utilizaron para describir a cualquier persona de piel oscura.

En el año 711, un grupo de musulmanes norteafricanos dirigidos por el general bereber Tariq ibn-Ziyad conquistó la Península Ibérica. Conocido como al-Andalus, el territorio se convirtió en un próspero centro cultural y económico donde florecieron la educación y las artes y las ciencias, mucho más abierto e integrador que los reinos cristianos de la Edad Media.

Con el tiempo, la fuerza del estado musulmán disminuyó y se fue dividiendo en reinos menores, lo que facilitó el avance para los cristianos, que se resentían del dominio musulmán. Durante siglos, los grupos cristianos desafiaron el dominio territorial musulmán

en al-Andalus y ampliaron lentamente su territorio. Esto culminó en 1492, cuando Isabel I y Fernando V de Castilla ganaron la Guerra de Granada y completaron la conquista de la península ibérica por parte de los reinos cristianos. Con esa victoria se ponía fin al control político de los moros en la Península.

Para entonces, la idea de los moros se había extendido por toda Europa Occidental. "Moro" pasó a significar cualquiera que fuera musulmán o tuviera la piel oscura; ocasionalmente, los europeos distinguían entre "moros negros" y "moros blancos".

Una de las menciones más famosas a los moros en la literatura se encuentra en la obra de Shakespeare *La tragedia de Otelo, el moro de Venecia*. Su personaje principal es un moro que sirve como general en el ejército veneciano (en la época de Shakespeare, la ciudad portuaria de Venecia era étnicamente diversa, y los moros representaban un creciente intercambio entre Europa, Oriente Medio, Asia y África). A pesar de su destreza militar, Otelo también es retratado como exótico, hiper sexual y poco digno de confianza ("un moro lascivo" que se casa en secreto con una mujer blanca), lo que refleja los estereotipos históricos de los negros...

* <https://www.nationalgeographic.es/historia/quienes-fueron-los-moros>

2- SOBRE LA DONZELLA TENDRA I INDEFENSA.

El conte és un instrument pedagògic el valor del qual és de vital importància en les primeres etapes de vida dels xiquets i xiquetes. Durant aquest període es desenvolupa el seu esquema cognitiu en el qual no existeixen criteris propis per a emetre prejudicis sexistes. Per això és significativa l'elecció del conte perquè, a partir de les narracions, l'alumnat percep un món que, en moltes ocasions, dista de la societat que li envolta.

Els clàssics literaris i les llegendes esbossen una realitat ideal que alimenta la seua imaginació i fantasia, i influeixen en el desenvolupament integral dels xiquets i les xiquetes. Però també amb la seua lectura interioritzen i reproduïxen costums, creences i actituds condicionades en gran manera per la ideologia de l'època, i per descomptat els rols de gènere.

El caràcter adoctrinador en moltes d'aquestes narracions és evident perquè es difonen judicis d'opressió sobre el paper de la dona en la societat que perduren en el temps. Es tracta d'una creença inqüestionable, la superioritat de l'home en tots els àmbits de la vida, i per conseqüència la inferioritat de la dona. L'existència d'una desigualtat d'oportunitats, sol afavorir l'atribució de qualitats vinculades amb la bellesa, la passivitat i les faenes de casa pròpies d'una societat patriarcal.

Durant els anys trenta es comencen a establir les bases d'una nova pedagogia racionalista que jutja i critica durament les narracions tradicionals com a mitjà de transmissió de valors morals propis d'una societat patriarcal. En analitzar relats infantils s'examina que la majoria tene molts tòpics associats al gènere. D'ací la importància d'una literatura lliure d'estereotips que prenga consciència de les necessitats i interessos de l'alumnat.

El perfil femení en els contes tradicionals es caracteritza principalment per trobar protagonistes submises, passives i espectadores de la seua vida. Un model d'identificació és la *Bella Dorment* qui roman inerta a l'espera del príncep, el seu salvador. Requereixen la figura masculina representada pel pare o bé el príncep per a resoldre els seus problemes perquè manquen de decisió pròpia.

Pel que fa als protagonistes masculins, els contes clàssics descriuen un heroi aventurer, agosarat i audaç que aconsegueix un rol secundari en la història lluitant contra el mal i aconseguint la victòria. Per les seues diferents qualitats (intel·ligència, bellesa, responsabilitat i racionalitat) el seu paper protector és imprescindible en la narració. Sense la seua presència la princesa no seria salvada, ja que ella manca d'habilitats per a resoldre el seu propi.

En qualsevol cas no hem de deixar de costat els contes tradicionals ni les llegendes, ja que són un clar exemple de transmissió de valors i de foment de la lectura, de la creativitat i de la fantasia en edats tempranes. Potser, es tracta d'estar atents identificant estereotips i prejudicis, i oferint a l'alumnat les claus per a dur a terme una lectura crítica i contextualitzada.

